

Abigail Galéria, Budapest www.abigail.hu

Lapszámunkat **Sárközy Pál/Werner Horning**-festményekkel illusztráltuk. A kiállításról az 5. oldalon olvashatnak

CSOÓRI SÁNDOR Esztergomi elégia

Jöhet még jó is? Jöhet ezután?
Körhinta-nyarak Esztergom fölött?
Szüreték? Tücskök? Birsalma-nyitány
a komor, őszi hangverseny előtt?

Küszködtem eddig – okosan? bután?
irgalmas hősként, ahogy lehetett.
És mit értem el? Nem sokat, csupán
csak azt, hogy bámulhassatok vagy féltsetek,

mint kötél táncost, aki selyemszálon
lépked, rúddal, egy bányató fölött.
De ennek vége! Nincs több mutatványom,
s a homlokom, mely folyton gyöngyözött,

mostantól kezdve nagy szelekbe vágyik,
hogy ott időzzön, lebegjen, ahol
rangrejtve, titkon Isten is tanyázik
s körülzuhogja csöndes tériszony.

A szemem is majd ott talál nyugalmat,
befele néz, mint üdvözült vakok,
akik, ha látni akarnak hát imádkoznak
és szólítgatnak tűzvészt, harmatot,

vérző kezét, mely volt már a kezükben,
a legbelsőbb test sírását, hogy újra
rettenjen meg a semmi roncs szívükben
s várhassanak röpítő fájdalomra.

Szép nyár, a holtak magasban napoznak.
Jut-e még nekem ilyen kegyelem?
A dombon szélcsend várna, nyers kaporszag
s a Dunán visszfény: teljes életem.

– *Görömbei András szerint Csoóri Sándor nemzeti felelősségtudata Adyéhoz fogható. De nemcsak ennyit mond, hogy Ady, Németh László, Illyés Gyula a vállalt előd, hanem hogy Csokonai, Kosztolányi és Szabó Lőrinc is. A költőként megélt nyolcvan évre visszagondolva felismerhetőek-e az egyik-másik költőhöz kötődő utak?*

– Köszönöm a kérdést, elég bonyolult rá a válasz. Természetes, hogy az egész magyar költészet valahogyan ott van bennem, mint ahogyan a többi magyar költőben is. Van, akihez a régebbiek közül Balassi áll közelebb, van, akihez Petőfi, van, akihez aztán később Ady – bár ez kevesebb –, de mondjuk József Attila nagyon-nagyon meglátszik a fiatal költők versírásán. Vannak olyanok, akik – már Juhász Ferenc vagy Nagy László verseit ismerve – bizonyos mintákat, bizonyos metaforákat, bizonyos szerkezeti erős akaratot éreznek. És én ezt nagyon fontosnak tartom. Ez mindig is így volt. Ha megnézi az ember Petőfit, azt a realizmust, amelyet ő kialakított, innét-onnét, az előtte járó költőktől – még Csokonaitól is – örökölhette, bár még Csokonainál is sokkal, de sokkal földközelebb, látszólag. De én azt gondolom, a mai költők vagy a tegnapiak vagy a holnapiak nem tudnak mást csinálni, mint hogy a régi magyar költőkhöz fordulnak. Hi-

Irodalmi Jelen

X. évfolyam
100. szám
2010. február

Örökös munkatársak:
Faludy György, Méhes György

Legyenek a legszabadabbak

A nyolcvanéves **CSOÓRI SÁNDOR**
történelemről, politikáról,
irodalomról, életről nyilatkozott
az Irodalmi Jelennek.

hetetlenül erőteljes a magyar költészet, ezt sajnos, nem tudják. A nyelvünk zártabb sokkal, mint a szomszéd népeké vagy a nagyobb népeké, akár a franciáké, akár az angoloké. Más múltú nyelvük van. De ha Kosztolányit egyszer valaki végigolvassa, nemcsak a verseit, hanem a magyar irodalomról megírt költői elemzéseket is, akkor büszkén doboghat a szívünk. Mert Kosztolányi az, aki mindenestül azt akarta, hogy irodalom legyen. Ugye Ady azt mondta: nekünk Mohács kell. Sze-

Honlapunkról ajánljuk

Meghallgathatják **Csoóri Sándor és Géczy János** két-két versét

Selyemfátylon át – Viláminterjú **Danyi Zoltán**nal új novelláskötete megjelenése alkalmából

Szócs Petra versei

Méregtelen mérlegek – Recenzió **Balla Zsófia** A nyár barlangja című kötetéről

Horváth Péter: Átyin Jóskának nincs, aki megfizessen

Születéskor semmi nem derül ki – **Csáth Géza**

A **Békássy-ügy** – Egy nyomozás margójára

Simándi Ágnes versei

Csepcsányi Éva: Hedvig

Mire jó a DOKK, az „irodalmi kikötő“?

Terézanyu mostoha-testvére: **Erica Jong**

A kortársak és **Jókai Mór**

Egy GPS lázadása – Kritika **Szálinger Balázs** M1/M7 című verseskötetéről

Hollywood és a magyar olvasó

Terézanyu Terézanyuról

A gondolat tere: álmodozók és áldozatok – A **Kókai János** rendezte Radnóti-előadásról

Rimóczi László: Operabál és Pók

Kabai Márton: Önképződmény (használati utasítás a mozdulatlan zuhanáshoz) – **START-pisztoly**

Nagymosás nyolcvan-kilenc oldalon – Kritika **Bencsik Orsolya** Kékítőt old az én vízében című kötetéről

rintem Kosztolányi azt mondta: nekünk irodalom kell. Mind a kettőnek igaza volt. Mind a kettőnek igaza volt, mind a kettő ugyanazt szolgálta. Ady Endre egész élete, a maga örületével, alkoholizmusával, mindenével együtt a legtisztább gondolatokat termelte ki erről és ennek a népek a sorsáról. Kosztolányi pedig, akinek nem volt ilyen tragikus és kalandos élete, mint Adynak, hihetetlen pontossággal kezelte a nyelvet – nem csak a költői nyelvet, a prózai nyelvet is –, mert tudta, hogy nyelv nélkül nincs igazi gondolkodás. A mai világ, ha meggondoljuk, a látványból él. Régen, a reneszánsz után mindjárt meghallottuk, hogy „gondolkodom, tehát vagyok“ – és erre a mondatra Európa nagyon büszke volt. Érthető. Ma ezt már nem tudjuk mondani, mert az a mennyiség, ami ránk zuhan a valóságból, túl sok. Nem tudjuk földolgozni. Tehát itt azt kell mondanunk a régi mondat helyett, hogy nem az érvényesül: „gondolkodom, tehát vagyok“, hanem: „látok, tehát vagyok“. Látok, tehát vagyok, ami sokkal kevesebb, mint a „gondolkodom, tehát vagyok“.

Az Irodalmi Jelen nevében kérdezt:
Onagy Zoltán és Weiner Sennyey Tibor.

(Folytatása a 6. és 7. oldalakon)

www.irodalmijelen.hu

VÁLSÁGDRÁMÁK

Tárca korunk irodalmi divatjáról

Molnár H. Magornak

Aváltságban virágozik a dráma – kacsinthatunk vissza a görögökre, akik mit sem tudva holmi gazdasági világválságról, ünnepnek tekintették, ha kiemelkedő tragédia született a versenyekre. A színházba mentek lelket mosni, mert katarzisz nem más jelent, mint mosoda. Elcipeltek oda szívük szennyesét – billenthetnének helyre a pátoszt.

Talán ezért sem lepődhetünk meg, hogy a Magyar Rádió drámapályázatára több mint négyszáz mű érkezett. Mindenki mosakodni szeretne vagy fürdetni másokat, tragédiát alkotni vagy komédiát írni – kétmillióért. Hiába, recesszió van, azt mondják, így nagy az alkotókedv. Vajon ennyi kreatív munkanélküli van az országban? Ennyi leendő Rowling? Ennyien érzik szükségét a katarzisznak?

Továbblapozom a sajtót, és látom, hogy a felsőoktatást is elérte a klasszikus váltsághevílet, hisz a Szegedi Egyetem drámapályázatot hirdet. Megkötés nincs, mindenki úgy tisztul és tisztít, ahogy akar. Mindenki úgy facsarja a tragikumot, ahogy az orra bírja – ötvenezerért. Lehet ám komédiázni is, akinek kedve van, vagy vegyíteni a kettőt, sírva röhögni. Látom már, hogy akkora megtisztulás lesz itt a lelkekben, hogy elmossa egész április tizenegyedikét. Igen, a költészet napját. Nem a választását.

Olvasom, hogy a BAFTA-díjkiosztón leszerepelt az Avatar, és valami háborús dráma tarolt. Mert annyira hiányzott már a lelkemnek a balkáni háborúk után valami öldöklős tragédia, hogy Amerikában sokan sírhassanak az állami pénzen végzett Obama-arcú népiirtáson. Demagóg vagyok biztosan, akár a zsúri.

Ugy néz ki, hogy egész évben váltságdrámákat fogok nézni. Megyek a színházba, tisztulok. Jövök a színházból, tisztulok. Semmi meditáció, nuku lébőjtúra. Néha elnézek a Nemzetibe, belehallgatok a Kossuthba, és százhusz évig élek.

De félek is ezektől a daraboktól, ezért végső soron jó, hogy többsége csak papíron marad. Félek attól, hogy a legtöbb mai drámából hiányzik a katarzisz, így a mosodás átver. Piszkosan kapom vissza a szennyem, és még csak nem is tudom: kihez menjek reklamálni.

Senkihez. Úgy hiszem, ma a vers jobban tisztít. Írjanak csak drámát, de vegyenek inkább verset, ha maradt rá még keret.

Boldog Zoltán

Több mint fél évszázados nyugati életem egyik lélekemelő kísérőjelensége, hogy olyan környezetben morzsolhatom napjaimat, amelyben jelen van az európai kultúra irigylésre méltó évszázados folyamatosága. Ezt van például egy csodás angliai intézmény, a London Library. 1841 óta honol a brit főváros kellős közepén, tágas palotában. A világ legjelentősebb kölcsonkönyvtára, az elegáns angol klubok szintjén. Polcain egymillió kötetet őriz, közöttük mintegy harmincezer ritkaságot. Van tágas olvasóterme, de különlegessége, hogy tagjai kikölcsonözhetnek, olvasásra, tanulmányozásra hazavihetik a könyveket, egyszerre akár tízet is.

A London Library elnökei között volt a századok során Tennyson és T. S. Eliot, a jelenlegi elnök a cseh származású drámaíró, Tom Stoppard. S persze, tagjai voltak, és ma is azok, a legkiválóbb angol írók, Dickens-től kezdve. Exkluzív intellektuel klientúrája van ennek a patinás intézménynek, ugyanis a tagsági díj évente 395 font, magyar pénzben kifejezve több mint százezer forint. Anglia még mindig gazdag ország, a London Library tagsága nyolcezer kiművelt emberfő.

Tagja a London Library-nek az 1956 óta Angliában élő tervező építész, Váci Sándor, aki főként technika-történeti és társadalomtörténeti köteteket kölcsonöz. Neki tűnt fel, hogy a könyvtárban kitergetett, olvasásra javallott folyóirat-választékból hiányzik angol nyelvű negyedévesünk, a Hungarian Quarterly. Előfizetését indítványozta. Az illetékes bizottság összeült, átforgatta a folyóirat újabb számait, s úgy döntött, hogy színvonala érdemleges, közleményei igényt tarthatnak az érdeklődésre, tehát jártni fogja.

A Hungarian Quarterly hagyományai sem lebecsülendők, csak éppen szaggatottak, a magyar sors és történelem kegyetlen fordandósága miatt. A kultúránkat angol nyelven terjeszteni, ismertetni hivatott folyóirat új évfolyama ötven évvel ezelőtt indult, és a legújabb, 2009-es téli szám hasábjain ebből az alkalmából tekint vissza a lap gyökereire Frank Tibor professzor.

1930-ban alakult meg Budapesten az Angol–Magyar Társaság, s 1935-ben indult útjára, társaságba tömörült támogatói

Mind a két Kemény költő és mindkettő írt egy-egy regényt. Ennyi köztük a hasonlóság, no meg az, hogy jó verseket írnak, bár meglehetősen különböző stílusban. Az idősebb (1938-ban született) olaszul író Tomaso Keménytől Szkarosi Endre magyarra fordított egy hosszú költeményt – ez a La Transylvania Liberata (Erdély aranypora), amely szurrealista és mítikus elemeket ötvöz himnikus soraiba.

A másik, István keresztnevű, 1961-ben született Kemény költészete visszafogottabb, szimbolista hagyományokon épül, történet-szemlélete viszont elég nyitott, túl-emelkedik bizonyos makacsul visszatérő magyar sémákon.

Mindkettőjüket körülbelül egyszerre ismertem meg, valamikor a kilencvenes években. Pontosabban a magyarországi Keményt csak verseiből ismerem, sohasem találkoztunk. Az történt, hogy Kemény Istvánt meghívták a rotterdami költői fesztiválra és az ottani angol nyelvű felolvasáshoz szükség volt angol fordításokra. Miután felkértek ezek elkészítésére, egy angol költő barátom segítségével gyorsan lefordítottam vagy hét Kemény-verset. Ezeknek a fordításoknak aztán meglepően nagy lett a sikere, illetve az utóélete – azóta már két antológiában szerepeltek, legutóbb a vadonatúj New Order (Új Rend) című, George Szirtes által szerkesztett reprezentatív „1989 utáni” angol nyelvű magyar költői antológiában. A bevalogatott költők közül ő a legöregebb. (Itt jegyezném meg, hogy Kemény István mellett az antológia talán legkiemelkedőbb tehetségének az 1972-ben született Szabó T. Annát tartom.)

Az „olasz” Keményt, Tomasót pedig Lodiban ismertem meg, 1995-ben, amikor a sors szeszélye

folytán nekem ítéltek meg ebben a Milánó környéki kisvárosban évente kiadott Ada Negri költői díjat. Hárman ülünk a díjkiosztó ünnepségen, s kiderül, hogy a mellettem ülő, második díjat nyert költőt Tomaso Kemény-nek hívják (ezt az olaszok persze fonetikusán „Kemeni”-nek ejtik). Mondom neki: a neved nagyon magyarosan hangzik, beszélsz is magyarul? „Persze”, mondja mosolyogva Tomaso és elmondja, hogy kisgyerekként került Olaszországba, s lett belőle olasz költő. Polgári foglalkozása? Tanár a páviai eye-

régen jelent meg egy hosszú regénye a Magvetőnél, a Kedves ismeretlen. Lírai költőtől lírai regényt várnánk el, de ez nem az – szerzője úgy analitikus, hogy elragadó humorral szedi szét és nyomban cáfolja saját szociológiai, illetve mélypszichológiai megfigyeléseit. Lényegében három fiatalberről, két családról és egy országos könyvtár életéről szól, kitünően adja vissza a nyolcvanas évek magyarországi „puha diktatúrájának” a légkört, amikor már a karrier-szemponatok sem nagyon indokolták, hogy bárki is komolyan

temen, angol irodalmat tanít, sokat fordít angolból. Mivel akkoriban még én is tanítottam az angliai Cambridge kiváló egyetemén, nem állhatom meg, hogy ne figyelmeztessem Tomasót, vigyázzon, mert ha a díjazásból kimaradtak rájönnek arra, hogy ki fia-borja az első és a második díjas, hamar megszülethet egy elmélet a magyar-angol-olasz irodalmi maffia működéséről.

De visszatérve a budapesti Keményre, az Istvánra, neki nem-

vegye „pártunk és kormányunk” aktuális politikáját. Mihez kezdjen egy igényes és művelt fiatalember ebben a helyzetben, milyen céljai lehetnek, mire törekedjen, ha meg akar felelni családjá elvárásainak, illetve a saját sorsáról alkotott elképzeléseknek? A Kedves ismeretlen ajánlott olvasmány, egy tehetséges költő jól megírt, az irodalmi divatokat óvatosan és ügyesen megkerülő első regénye.

segítségével az eredeti Hungarian Quarterly, jellemző módon a miniszterelnök, Bethlen István gróf kezdeményezéséből. Volt ebben a kezdeményezésben jó adag a trianoni sérelmi politikából, de mégiscsak az volt a cél, hogy a kultúránk ismert legyen a művelt Nyugat előtt. A Hungarian Quarterly igyekezett Angliában élő tekintélyes magyarok útján elérni a brit társadalom megfelelő rétegeit, kérte ehhez a festőművész László Fülöp, a filmes Korda Sándor és a milliomos Rotschildné, azaz az Irodalmi Jelen hasábjain már bemutatott, nagyváradi származású Wertheimstein Rózsika segítségét. (Rózsika mélyen nyúlt a pénztárcájába, és két évre megrendelte a legfinomabb nyomópapírt egy angol cégtől.)

Bethlen miniszterelnök a Magyar Szemle gyakorlott és nagy műveltségű szerkesztőjét, Balogh Józsefet kérte fel a Hungarian Quarterly Társaság főtítkárának és a negyedéves folyóirat irányítójának. Elegáns kiadvány született, jeles magyar és angol elmék írtak bele társadalmi kérdésekről, irodalomról, művészetről, tudományos újdonságokról. Támogatói között ott volt az angolbarát magyar arisztokrácia teljes

tábor, így Apponyi György gróf, Hadik Béla gróf, Mailáth József gróf, Széchenyi Károly gróf, Radvánszky Antal báró, még maga Albrecht főherceg is. A pénz meg főként a Felsőházban helyet foglaló milliárdosoktól származott, így Chorin Ferentől és Kornfeld Móríc bárótól. Örömmel közölték cikkeiket, tanulmányaikat a tudomány és az irodalom kiválóságai. A London Library a második világháború kezdetéig előfizette a Hungarian Quarterly-t.

1944-ben a hitleri német seregek elfoglalták Magyarországot. A nyilas uralom idején a HQ zsidó főszerkesztője, Balogh József kiváló katolikus egyházi kapcsolatai révén a szegedi jezsuiták rendházában kapott menedéket. Ott fedezte fel kilétét egy leventeoktató, aki elhurcoltatta a nyilasokkal. Sopronkőhidán megölték.

1945-ben a szovjet hadsereg kiűzte a német megszállókat, gróf Bethlen István náciellenes nyugalmozott miniszterelnököt a Szovjetunióba hurcolta, a börtönben halt meg.

Ötven évvel ezelőtt a forradalom leverésének megrázkódtatása után éledező magyar társadalom, sokévi elzártságát követően, ismét kezdte keresni a nyugati kapcsolatok felélesztésének lehetőségeit. A kulturált karrierista vén róka, Boldizsár Iván indította el az immár New Hungarian Quarterly elnevezést viselő folyóirat új folyamát, finom minőségű papíron, izléses tipográfiával, ám vegyes tartalommal. A rezsim urai számára le kellett róni az obulus, angolra fordítva közölni kellett kádárista miniszterek közhelyeit, olykor épenséggel Kádár János butaságait, hogy a lap másik felét javarészt értelmes cikkekkal és többségében jófajta irodalommal töltsék meg.

Végül bekövetkezett az annus mirabilis, leomlott a vasfüggöny. A Hungarian Quarterly ismét méltó legrégebbi hírnevéhez. Immár nem anglofil milliomosok támogatják, csak az illetékes minisztérium, de a szerkesztő Zachár Zsófia és a szemét még mindig a lapon tartó editor emeritus Vajda Miklós jóvoltából nem vallunk szegényt a világ előtt a lap tartalmával. Bár látnánk a Quarterlyt minél több kézben.

Behunyta szemét.

Úgy tett, mint aki meg akarja ragadni és magába gyúrni azt a megfoghatatlan érzést, amit végső igazságnak szoktak hívni, de csak legyintésképpen lett belőle. A fájdalomtól és a zsidóbadtságtól alig tudott mozdulni.

Van annak tíz napja is, feküdt az ágyon kiterítve, s üszkösödő lába egyre dagadtabb, bűdösebb lett.

– Hozz egy kis vizet, már megint kiszáradt a torkom – intett a tíz év körüli gyereknek, aki épp fát rakott a bádó-kályhába.

– Fél perce, hogy adtam – ripakodott rá a fiú –, nem jó az a sok víz, inkább ennie kéne apának.

– Csak még egy fél csuporral – kérlelte a férfit, s a fal felé fordította a fejét.

A gyerek egy vastagabb gallyal becsukta a forró kályha ajtaját. Kétszer meg is ütögette a zárat, nehogy ki találjon nyíltni, s elöntse a parázs a fapadlót.

Ettől nagyon félt. Amióta tavasszal kigyulladt a szomszéd barakkja, mert az nem hajtott rá jól a tűzhely reteszét, rögeszméjévé vált, ébren tartotta benne a félelmet.

Már aludt a bányász, az egész napi robottól és ivászatól elfáradva, meggyulladt az egész hóbelevanc. Hiába hordták az ott lakók vödörrel, fazékkal a vizet, megmenteni nem tudták, megégett az egész tákolmány. S a férfi is benne. Csak másnap vitték el a hatóságok, miután reggel valaki a telepről lement a városba, hogy riassza őket.

Amint megérkeztek, mindenféle vizsgálatot végeztek, kikérdezték a szomszédokat, de csak annyit tudtak meg, hogy néhány éve csupán egy munkanélküli lakott a barakkban.

Jöttek a tűzrendészetiek is, de csak harmadnap. Széttúrtak mindent. Ok mondták, hogy a kályhaajtó volt a hibás.

Ez jutott most eszébe a gyereknek, miközben újra elenőrizte a reteszt.

– Hozd azt a vizet, Janikám – nyöszörgött a férfi, s tekintetével újra a gyerek után kajtatott.

– Máris, máris, apus – fordult az asztal felé. Piszkos edénykét emelt le. Megmerítette a zöld zománcú vödörben. Letaposott sarkú cipőjében az ágyhoz csoszogott.

A férfi remegő kezébe fogta, lassan kortyolgatta a vizet. Gondozatlan szakállára is jutott.

– Orvost kellene hívunk, apus –, még nézni is rossz a maga lábát – mutatott az ágy végébe. – Harmadik nap mondtam, mikor az a semmi karcolás vörösödni kezdett. Maga meg mindig legyint.

A férfi morogva adta vissza a csuprot.

A gyerek nem értette, mit akart mondani.

Mint már annyiszor az utóbbi napokban, nem kérdezett rá arra, amit nem ért, csak térült, fordult, tette a dolgát. Főzött, takarított, kimosta, amit éppen kellett.

Kezdetben apja lábát is borogatta ecetes vízzel. Életében nem látott hasonlót. Szólt az egyik bányásznak. Behívta, hogy megmutassa, milyen lett apus lába, de az inkább töltött a borból, s kínálta a beteget is. El sem ment, amíg az üveg tartalmát ki nem itta.

– Ha meghalok, temetess az öreg juharfa alá. Ott jól fogom érezni magam – nyögött fel újra a férfi, s láztól ködös tekintetét a messzibe vetette.

A gyerek összereszt, riadtan fordult a hang irányába.

– És akkor velem mi lesz, apus, ha maga is elmegy édesanya után?

A kályhában ropogott a tűz. Pirosra festette a dobkályha oldalát.

– Majd lemegy a városba néniéhez. Jobb lesz neked ott. Így is félárva vagy, ha meghalok, legalább egészen az leszel –

köhintett a férfi, s újra a fal felé fordította fejét. – Sohasem szerettem a félmegoldást. Vagy-vagy – jegyezte meg halokan, mintha csak magának.

Aztán becsukta a szemét. Jobb időket idézett fel. Amikor még volt munka a bányában. Az asszony is fiatal volt. Janikát a városban szülte meg. Ő idejében vitte le a szekéren. Még az orvos is megdicsérte, milyen hajszálynira betájolta a szülés napját.

Akkor a harminckilences barakkban laktak. Kétszer olyan nagy volt, mint a mostani. Szaladgálni lehetett, olyan kényelmesen elfértek benne. A konyha külön. Még mosdófülkének valót is leválasztott. Vízcsövet húzott odáig. Összemesterkedte a fiúkkal a vécét. Nem kellett kimenni a néha farkasordító hidegbe.

Abban az időben elég jól keresett. Jutott mindenre.

Spórolni kezdtek. Azt tervezték, egy kis lakásra befizetnek, s a városba költöznek. A gyerek majd oda járjon is-

kolába.

De közbeszólt a baj.

Egyik reggel hasfájásra panaszkodott a felesége. Délután be kellett szállítani a kórházba. Ijedten, kapkodva vitte az asszony törekeny testét a szomszéd szekere. Estére be is értek.

Másnap meghalt.

Az orvosok szerint a belei voltak gyengék, az egyik meghasadt, előntötte a hasüreget.

Aztán már nem volt élet az élet.

Janika, ő maradt egyetlen vigasza. Meg a bor. Ez jutott most az eszébe. S az is, talán üzennie kéne a testvéreinek. Valakit meg kéne kérni, aki a városba megy, szóljon neki. Erre gondolt, ez járkált a fejében. Mondta volna a gyereknek, küldje be a szomszédot, beszélni akar vele, de nagyon nagy fáradtságot érzett. Pillái ölmosan lecsukódtak.

Puha szárnyaival érintette meg az álmot.

Nem érezte sem ízét, sem illatát.

És a távolban fény derengett.

Csillogás.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

CSILLOGÁS

BÉKÁSSY FERENC EGYBEGYÚJTOTT ÍRÁSAI

Békássy Ferenc (Zsennyé, 1893. április 7.–Dobronuc, 1915. június 25.) magyar költő, író, esszéista. Írt és publikált angol nyelven is. A fiatal költő, miután befejezte angliai tanulmányait a Cambridge-i Egyetemen, az első világháború kitörésének hírére hazatért, bevonult huszáronkéntesnek, és hősi halált halt a keleti fronton. Akárcsak Magyarországon Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Schöpflin, úgy Angliában a híres író Virginia Woolf, a közgazdász Lord Keynes és az esztéta Lucas egyaránt meggyászolták az ifjú tehetséget, és a nagy és elmulasztott lehetőséget siratták. Holott rövid (1910-től – haláláig), ám annál tartalmasabb (négy kötet magyarul, egy angolul) alkotói pályájának csak csekély részét ismerték, mivel posztumusz látott napvilágot. A köteteket elfelejtették, az ifjú költő zsennyei sírjára óvo csöndesség borult évtizedekre. Csak néhányan, költők és festők tudták csupán, hogy a

hatalmas kert mélyén a sírban költő alusza örök álmát. Minden szerző felett el kell telnie a purgatóriumi időnek, mondja valahol Márai Sándor, s ez a Vas megyei huszár felett majdnem száz év után végre letelt.

A 470 oldalas, vaskos kötetben Békássy Ferenc valamennyi, eddig feltárható és elérhető írását olvashatja az érdeklődő közönség, beleértve a Leonard és Virginia Woolf által kiadott Adriatica című kötetben szereplő versek fordításait is. A könyv utószava a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Írószövetség által 2009-ben Nívódíjjal kitüntetett Békássy-életrajz, melyet a könyv szerkesztője, Weiner Sennye Tibor írt.

A kötetet az Aranymadár Alapítvány adja ki az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban 2010 februárjában. A könyv kapcsán érdeklődni az aranyadaralapitvány@gmail.com vagy a 06/30/377-28-28-as telefonszámon lehet.

BÉKÁSSY FERENC

egybegyűjtött írásai

BÉKÁSSY FERENC VERSEI

A XX. század költői

Gyehenna hát a mennyországunk?
Ha ihlett szárnyal karikázva szállunk,
Denevérszárny a szárnyunk?

Nem vagyunk gyengék, betegek,
Nem bús szívünk, nem roskadt vállunk;
Nincs köztünk, ki hiába kesereg.

Köröttünk tűz, erő, tudás;
Mienk, nekünk szól! csak nekünk:
Éltünk egy áldomás.

Amit a legszebb képzelet
– Ha rajt egy percig félve csüng
Mint lehetlent megnevet,

Az a mi nagy virágos kertünk.
Sugárzó fű közt ott hevertünk
Mikor még vártunk és pihentünk.

Ami a költő tiszta lényét
Hajszolja sárba, ejti lábba,
Növeszti létünk büszke fényét.

Pazar, erős akaratunk,
És szállunk körben, tétovázva;
Alkotni nem tudunk.

Vagy széjjelfoszlik lelkünk, mint a pára,
Míg tett-erősen, nagy-akarva szállunk;
Vagy megszédít túlterhes gazdagsága.

Ezért pokol a mennyországunk.
Felnől az ördögfü, ahol megállunk:
Denevérszárny a szárnyunk.

Cambridge, 1912. június 14-én.

Jöjj, szólt a herceg

Mely nagy Bengália csodája,
A palotában néma csend
Sok ív, sok oszlop tarkasága.
S a víztükör világa fent.

Arannyal terhes nagy falombok
Lótuszvirágos víz felett,
Hol háromezer éve mondott
Egy bölcs király ítéletet.

„Jöjj!” – szólt a herceg megragadva,
Hévvél szorítva meg kezem,
Szent birtokát hogy megmutatta:
„Élj!” – szólt a herceg – „Itt velem!”

Európai nyűgös vendége,
Úgy ahogy jöttem, távozzék.
A nyugtalanság nagy szeszélye
Lelkem legmélyén rejtve ég.

Nagy évek zúgnak el felettem:
Ez az emlékem megmaradt.
És egyre látom, képzeletben,
A palotát a víz alatt.

Budapest, 1915. január

Jenei András

Modern ballada

Titkon könnye kicsordul: máról holnapra élek;
 Átkot mégse kiált, hangtalan sír a szegény.
 Ablakról jeget olvaszt, lázlehellet a lélek,
 Fázósan kucorog nincstelen sors-szekerén.
 Hú ura korhadt fejfa alatt – már új temetőben –,
 Gyermek messze került, ott akad munka talán;
 Tűnik a régi világ, ami szép volt, mind kiveszőben,
 Csillag sincs, s telihold – nappal is fáj a magány.
 Mégis várja a hajnalt, friss vizet önt a lavórba,
 Délben nagymise lesz, áldozni, gyónni akar;
 Halkan imát mond, szürke haját míg kontyba csatolja,
 S tiszta, kopott terítón reggelit összekapar.
 Váratlan dobogás. Ajtóban szutykos a férfi,
 Mélyen ülő szempár néz, ragadozva figyel;
 Hajlék nélküli – mondja –, percre szeretne betérni,
 Kér kicsi enniválót, fát szerez majd, s betűzel.
 Az asszony szikkadt kenyerét röstellve kínálja:
 Jöjjön, ennyi maradt, nekem a hég is elég.
 Benn – valahol – meleg árad, s mintha a múlt muzsikálna,
 Szívében zene szól, orgona, Bach-töredék.
 Hirtelen recsen a hang: Hol a pénz? Gyerünk, nyanya, hadd lám!
 S ő, bár álma riad, csendesen melléje ül:
 Nincs egyebem, kedves, csak e kis ház, s én odaadnám;
 Lakj velem, légy a fiam, neked is rossz egyedül.
 Káromlás – jön a válasz –, vodka szagából a mámor;
 Éles, villan a tör – ím, ez az új ezerév!
 Könny szava elhal, jaj sincs, földön a folt színe bíbor,
 Lassan sápad az arc... S szíve örökre fehér.

A szerző így nyilatkozik

a Modern ballada című vers születéséről:

2005 őszén gondolataim sokáig nem tudtak elszakadni egy megrázó tragédiától: egyedülálló, idős asszonyt csekélyke zsákmányért agyonvert valaki. A döbbenetet tovább fokozta, hogy az asszony maga is igen szegény volt, és hogy a tettes csak hálával tartozott az áldozatnak, hiszen ház körüli munkák (kertészás, tüzelőkészítés stb.) fejében szállást kapott tőle a melléképületben. Sőt, gyakorta ebédet, vacsorát is.

Ugyanez évben ünnepelte megalakulásának tizedik évfordulóját a Hegyaljai Alkotók Társulása. A jubileumot – sok más mellett – irodalmi pályázattal is emlékeztetéssel akartuk tenni, amelynek lebonyolítását magamra vállaltam. Tőlem független bizottságot kértem fel a bírálatra, de azért természetesen én is elolvastam valamennyi beérkezett alkotást. Sajnos néhányhoz nem küldték be a nevezési díjat, többek között egy szívszorítóan gyönyörű, verstanilag is kifogástalan vershez sem (egy magányos madár bánatáról, halálos vergődéséről szolt, balladaszerű hangvételben). Már-már azon voltam, hogy a szerző helyett saját magam fizetem ki a nevezési díjat, de ezt a többiekkel szemben etikátlannak éreztem. Eppen érvényteleníteni akartam hát a pályamunkát, amikor rózsaszínű csekken megérkezett a díj. A közlemények rovatban pedig ott volt a remegő kézzel írt mentegetőzés: „Ne haragudjon a késésért, máról holnapra élek. Csak mostanra tudtam összegyűjteni a pénzt.”

Valami odakényszerített a számítógép elé és csak úgy, maguktól jöttek a disztichonok; egy ültő helyemben megírtam a verset. Közben néhányszor megtörölgettem a képernyőt, de nem az volt homályos. Meglehet, hogy emiatt döccen pár helyen a versláb, amit utólag elolvasva persze észrevettem, ám – szokásomtól eltérően – szándékosan meghagytam mindent az eredetileg leírt állapotban.

(Zárójeles megjegyzésként ide kívánkozik, hogy az a bizonyos pályamű végül a közel száz alkotás közül a harmadik díjat nyerte el.)

*Méregtelen mérlegek – a sírás íveit a fény sötétje darabolja.
 Középre igazítom a tettek időközét.*

/Balla Zsófia: Időt/

Balla Zsófia nem a mindennapok, pillanatnyi hisztériák kortárs szerzője. Költészete nem önmagát kényeztető csapongás, utazást lelkesítő ál-önreflexió vagy egy éjszakás netlira. Akkor jelentkezik, ha mondanivalója van, nincs benne önreprezentációs kényszer. Versei jól megformált, érett, kész darabok. Visszafogottsága, formatartása, poétikai hagyománykövetése már-már arisztokratikussá teszik, s egy eltűnőben lévő, a gondolat- és képzetársítás logikájára érzékeny, fegyelmezett olvasói (maga) tartásra ösztönöz. Kötetei összegző (és nem lezáró) jellegűek, át gondolt, higgadt kompozíciók, melyekben a megválaszolatlan kérdések költői képpé, zenévé, ritmussá sűrűsödve ismétlődnek, megoldhatatlanságuk tematizálódik, egy életút állomásai, variációk egy témára. A mindig visszaköszönő képek, motívumok változó és váltakozó kontextusa és perspektívája ellenére a válaszkéréses állandó feszültsége megmarad, s a forma mögé búj, rejtőzködő expresszivitás éppen ettől válik elementáris erejűvé. A meditatív hangulatiság, a visszatekintő megértés leple mögött viszont minden hasad, zuhog, reped, szakad.

A hiány(érzet) folyamatosságát megtörő léttörténekek periodikus szintézise a tavaly megjelent *A nyár barlangja* is. A versgyűjtemény a jól megszokott nyitánnyal kezdődik, mely az *Időt* címet viseli. A szelídített imperatívusz egyetlen főnévi előfordulása teszi hangsúlyossá a forró gesztenyehéj, csergő murva metaforáit, mely utóbbira szó szerint és átvitt értelemben is rímelt az esszenciáját vesztett múlt (kifakulva). Az életmű eddigi darabjaihoz való tökéletes illeszkedést jelzi a definíció: Örök az, ami cikázva hiányzik. Ugyanakkor ez kimozdulás a meglét állapotának statikusságából (cikázva hiányzik; A fájdalom függőnye félrelebben; Céлом felé száguldok), s az intenzitás fázisait középpontba állítva (a sírás íveit / a fény sötétje darabolja; Középre igazítom a tettek időközét) teremti meg az elmozdulás felszabadító lehetőségét (Isten, így hívják, megengedi, hogy figyeljem. / Szabaduló virág lassuló végtelenben).

A kezdő ciklus címadó verse (Hallomás) a sírás ívének második darabja. A kézenfekvő asszociáció (vallomás) létjogosultságát támasztja alá a hallgató műzsaszáj, illetve a csönd csókja, melyek értelmezői zsákutcába vezetnek az érzékszervi működésre építő befogadót. A megszólalás feleslegessége (ugatott Kasszandra hiába) azonban értelmet ad a hallás tudatos elbizonytalanításának. A hiábavalóság kimondása egyértelmű visszacsatolás a Számvetés dialógusaira, melyek gyorsan pergő kérdései inkább számonkérők (Miféle dolgokért haragszunk? / Ki törli zsebkesét párnahuzatba?; Szembenézni magunkkal hány év ad erőt?), válaszreakciói pedig (a sürgető tempó miatt is) vádlók, dühösek (Ami megtörtént, azért történt, / mert mi eldugtuk életünket.; Markolatnál kapják el s visszalökik / hüvelyébe az álmod.). A Karácsony városa keserűdes képeslapok sorozata, melyekben a klasszikus oppozíciókkal (tél-nyár, fehér-fekete, fény-köd) és ezek megszokott konnotációival párhuzamosan a címmel sejtetett otthontalanság határhelyzete szintén megjelenik (Szép berlini nyár. / Idegen.; Hát nem vagy itt. És nem vagy már sehol). A prófécia és a Kasszandra-szerep öntudatos felvállalása, egyben költői hitvallás (A költők előreszaladnak. [...] Hozzátelik az idő a látletelethez). A Wiepersdorf miniatűrjei ismét fény-árnyék játékot játszanak, s egymásnak éppúgy párdarabjai, mint a veressorok rímei. A Földi csendességet olvasva válik világossá, hogy a szerkesztői koncepció egésze a párosság, párhuzamosság irányelvét követi, aminek különös hangulatot ad, hogy a heurisztikus élményért felelős költemény éppen a magányosságot önti formába, önleírása pedig a védtelen gyávaság kifejezése (Árvaság a vers. Kikaparja őrzött / titkaid, meglop, kifüröszt a kincsből.; Félek is, hogy elvadulok [...] karóláb nyakmadarak struccolnak ritmusaimmal.; Mi a magányosság? Kihűlő vasérc [...] Friss vereségszag.). A Jégrajz ennek az érzésnek képi megfogalmazása József Attila-i reminiscenciákkal, melynek fázós hidegségét ellensúlyozza a Csupasz fák finom erotikája.

Az egységet az Újabb év hajnala re-expozíciója zárja a hiány, csend, beszéd, álom, idő és belátás fogalmiságával. Itt az anya nélkülözése mint értékvesztés jelenik meg (Semmit sem érek nélkül, anyám.), melynek korántsem elhanyagolható motivikusságát a kötet záróakkordja bizonyítja (Anyám, az angyal). Sajátos jelentésárnyalatot adhat az első soroknak, hogy a költő januári születésű (A Hold hassal szülni jár / az üveg decemberi éjben. / Új test vár sorunk erdejében.), jöllehet az interpretációnak

nem megkerülhetetlen eleme a biográfiai reflexivitás.

A Kései lista a lét és a hiány összefonódásának problematikáját járja körül, melyet átszó egy ingadozó, bizonyosságot kereső és nem kapó istenhit. (Miért ad Isten hiányt? Válaszra várok.). A gyakran elégedetlenkedő, türelmetlen hangvétel konkretizálja a címbe megkérdéses félelmét (De az én szomjamat tengered el nem oltja, / nem tölti be.; Amit betöltök, üresít kifogyhatatlan. / Isten túladagol az időt.), melyet egyedül a születés pillanata képes átvinni írás és meghalás között, a teljesség egyetlen, tünékeny felvillanásával (Amellyel megsejtem és felfogom / a teljességre szűkülte végtelent. / Születésem a hiány szünete.).

A Baráti beszéd verseinek két ballada ad keretet, mely magyarázza, értelmezi a szókapcsolatot a költőelődökre való közvetett utalásokkal (Villon, József Attila, Nemes Nagy Ágnes). Ebben az esetben is a

A nyár barlangja (Kalligram, Pozsony, 2009)

forma precíz játéka – mint közbeékelést – rejt az emlékezések tartózkodó meghatottságát ([...] terölád / írok folyton, mást se teszek. Temetlek. [...] Nem tudtam, hogy halálot / életfogytiglani. – Balassa Péter emlékének; Bárcsak tudnám még, miképpen sugalltad / a lényegest. – Márton Lászlónak).

Az utolsó előtti versfüzér, *A nyár barlangja* a szerzői intenció okán kiemelt jelentőségű, s így élesebben jelenik meg a metonimikus ellentét. A nyár fenyegető aszályá válik (S a nyár hogyan, miképpen rejtegette / miféle dög csalódás, amely elől kitért; Kivédni azt, ami nem jön. / Aszályt, fortélyt, az / embertözsde dübögő ünnepét.), a barlang megszűnik menedék lenni ([...] semmi, ami közös emberben, jelben, / nem védhetett a nyári mélyben.). Barátság és bizalom elvesztéséért a szívargó csönd fizet, melyet az otthon elhagyása terhel. A nyár barlangja: rosszkedvünk tele (Az élet úgy szűnik, akár a fájdalom – / az ember hozzá alakoskodik / egy kevés távlatot. [...] Nincs más világ. / Van mitől félnek. [...] Megroppantják törött nyaram / egymás tűzében betelt telek.).

Az Égi szerkezet a hiányt – a Számvetéshez hasonlóan – kérdőjellel írja (Kik voltunk Kolozsváron? / s kik vagyunk azóta, miféle holmi? [...] Kinek értek, mit érnek az otthon gyümölcssei? / Nem ragadtunk, mint satuba, az okba?), középre helyezi a terek közét, s a benne veszteglő individuumot (Magunk vagyunk két életünk közt / az átáramlás akadályai.). Az égi szerkezet: Szív elé húzott ködfalak mögött idélen vár. A konklúzió a kötet utolsó két verse, melyben az emlékezet magába hátrál, a földi szerkezet határai vertikálisan elmosódnak (Istennek és a fűnek / te vagy a túlvilága), s lehetővé válhat a megbékélés, mint a belátás kompromisszuma.

A gondolatmenet körbeért: a zárlat ezzel a gesztussal nyitja meg az *Időt*, az idő spirálját.

Balla Zsófia munkásságát megfontolt, fércmunkát nem tűrő költészet jellemzi, így lírájának sokkal inkább íve, mint fejlődéstörténete van. Az azonban jól látható, hogy – bár érzékenységének húrjai semmit sem veszítettek feszességükben – értelmezői nyugvópontozatba érkezett, mely szép megünneplése amúgy is jeles 2009-es évének. A nyár barlangja nem üdítő olvasmány, annál jóval több: Erkezés-távozás hullámverése, mely egy mozdulattal odaad és kifoszt.

Kárpáti Zsuzsa

Február 7-én, vasárnap délután Pesten a Váci utca és a Pesti Barnabás utca szögletében, a Százéves vendéglő szomszédságában (az is idestova már százötven lesz, úgy járunk vele, mint a párizsiak az Új hídjukkal, amely lassan-lassan a város legrégebbi hídjává lett), az Abigail Galériában Rubik Ernő élete első képzőművészeti tárlatmegnyitóját tartotta. Nem is a galériában, hanem előtte, a kis pláza belső terében, ahol zenészek, diplomata, festők és jó társaságbeliek tolongtak Fellini kamerájára méltó kavalkádban, köztük néhány szépasszonnal, akiket sóhajokkal vegyes férfipillantások követtek, miközben a bajszok alól leolvasható volt a kommentár: elle ne passe pas inapercue – ez a nő nem észrevétlenül halad el itt. A bejárat körül ott feszített Szekeres Imre honvédelmi miniszter is, és a háttérben Faller Jenő államtitkár törölgette a homlokát, akit egyesek a külügyminisztérium eszének mondanak. Csak a Duna Tévét hiányzott, megdöbbentő módon. Nem is annyira mint kulturális tévé, hanem mert megszoktuk, hogy egyik-másik vezetője mindig felbukkan ott, ahol „történik valami”, úgy érve: ahol szerepelni lehet, fotózni s mindezt mint kultúr-diplomáciai sikert lenyomni a nézők torkán. Csak előző este is pl. Makk Károly filmjének vetítése után bukkant fel a tévé egyik illusztris vezetője, hogy közös fotón örökítse meg magát a rendezővel.

De történt-e „valami” ezen a februári délutánon? Történt bizony. Pali bácsi visszatért Budapestre, hogy megmutassa festményeit a magyar fővárosban. Ezt ő maga fogalmazta így, azaz Pali bácsi, a nagybácsi Sárközy családból (amelyből oldalán Sárközy Tamás és Péter professzor urak is származnak egyébként). Az élet úgy hozta, hogy a háború után Párizsba menekült magyar hontalan, aki akkoriban olykor aluljárókban volt kénytelen aludni, röpke hatvanöt év elteltével most mint festőművész érkezett hazai látogatásra.

A hatvanöt év alatt persze történt egy és más, például Pali bácsi Nicolas nevű fia a Francia Köztársaság elnöke lett, mint ismeretes. Ha nem így történt volna, talán Szekeres miniszter úr sem tisztelte volna meg jelenlétével a tárlatmegnyitót, s a Duna Tévét sem kellene senkinek sem tépnie a haját: hogyan történhetett meg, hogy lemaradt az izgalmas eseményről.

Izgalmas – talán ez a szó jellemzi legjobban Sárközy Pál festését. Már azáltal is, hogy teljesen szokatlan módon párosban alkotja műveit Werner Hornung művésztszársával (ezt Ilf és Petrov is így csinálták, de – mint Rubik Ernő is helyesen rámutatott erre – a festészetben erre azért ritkábban találunk példát). Ezek a festmények számítógépes vezérléssel vagy legalábbis közreműködéssel születnek, a kelet-európai ízlésnek talán harsány amerikai hangsúlyokkal. Egyik döntő impulzusukat a képregény, másikat a plakátművészet erőterében azonosíthatjuk. Életerő és humor sugárzik róluk (lásd a Tant de vie címűt, amely mintha De Gaulle elnököt ábrázolná, de legalább annyira önarckép is lehet) és olykor nemes és szellemes melankólia (lásd a Bevándorló címet viselő filozofikus alkotást). Sárközy Pál mostanig Franciaországban

SZÓCS GÉZA

A PAPA VISSZATÉR

nem, csak külföldön állított ki (persze neki Magyarország nem külföld), de idén a Champs Élysées egyik reprezentatív kiállítóterében is megtekinthetőek lesznek a művek. Fiát bizonyára elvtelen fricskák is fogják érni emiatt (pl. hogy befolyásával elősegíti az öreg érvényesülését stb.) –, de hát egy közszereplőnek ennyit el kell viselnie. Az kétségtelen, hogy semmit sem tett az idősebb Sárközy népszerűsítéséért,

Fotók: www.abigail.hu

legfőbb anyyit – hogyan is fogalmazzunk –, hogy a nevének kölcsönözze neki.

A galéria oldaltermében Sárközy Pál negyvenes években készült grafikai láthatóak, akkorról, amikor a számítógép még szupertitkos fejlesztés alatt álló találmány volt. Ezek az alkotások meggyőznek arról, hogy a papa komputer és Werner Hornung nélkül is jeles művésszé vált volna, talán még eredetibbé is, mint így, ahogyan pályája alakult. Ne felejtjük el Hajdú Katának, a galéria Szalontáról ideszármazott ifjú tulajdonosának érdemeit kiemelni, aki egyébként, Magyarországon elsőként fedezte fel Sárközy Pál és Werner Hornung közös műalkotásait (ezek közül néhány – amelyik nincs mángányjteményben – megvásárolható, pár ezer eurós árfévesben).

A kiállítás megnyitójának egyik legfurcsább felfedezése számomra az a néhány fotó volt, amelyek a művész életéről összegzágot filmbe láthatóak. E felvételeken mintha Radnóti Miklós közeledne felénk, oldalán Fannyval. Pedig a Sárközy család és Radnóti családja között semmiféle rokonság nem mutatható ki. Maradjon ez a rejtélyek egyike.

Ahol a zene és a költészet úgy találkozik, hogy lassan, kibogozhatatlanul összefonódik, ott tudhatjuk, hogy valamiféle új korszakban élünk, ha csak egy pindurit változott is a világ. Mert a líra és a zene kezdetben együtt élt, aztán valahogyan szétváltak az évszázadok során, s talán csak most, az utóbbi néhány évtizedben kezdenek ismét egymásra találni.

A magyar és a külföldi költészet zenéhez közelítését, zenei feldolgozását a Kaláka együttes már régen elkezdte, oly költoeket találva, kiknek versei amúgy is közel állnak a zeneiséghez, s Kányádi Sándort is felfedezték már maguknak és a magyar embereknek idestova három évtizede; de ezúttal még az eddigi, mondhatni csupán megzenésített verseknél is különlegesebbet alkottak. Sok szép kerek szám adott alkalmat a költoének és az együttesnek az ünneplésre, Kányádi Sándor nyolcvanéves, a Kaláka pedig éppen feleannyi.

Felnőtteknek már megjelent egy Fehéringes versek című, hasonló felépítésű kötet: felolvasva és megzenésítve Kányádi-verseket, amellyel a Hangzó Helikon sorozat a csak zenéről áttért a versfelolvasásokra is. Ezúttal azonban nemcsak a nagyoknak szól a mondanivaló: CD-nek tűnik, ám valójában verseskötet is, és, ami nincs kimondva, mesekönyv: gyermekeknek és azoknak, akik nem felejtették el a gyerekkorukat.

Mert csupa-csupa kedves Kányádi-vers van ebben az alkotásban, olvashatóan, meghallgathatóan: kicsiknek és nagyoknak, olyan versek, melyek megjelentek a Napsugár című kolozsvári gyermeklapban. A versek egy részét maga Sándor bácsi mondja el – szinte ott érezzük magunkat egy csapat feszülten figyelő gyermek között. Ami pedig énekké lett, abban a Kaláka együttes olyan finom érzékkel igazítja a hangu-

Kaláka-Kányádi kicsiknek és nagyoknak

latot és történetet, a szellemet és a zenét gazdag hangszereléssel egymáshoz, mintha csak együtt születtek volna.

Sándor bácsi a legnagyobb természetességgel meséli el a verseit, melyek mind egyszerű, emberhez és természethez közel álló dolgokról szólnak: kecskéről, bivalyról, szarvasról, csukáról, egymást szerető szegény emberekről és hétköznapijairól; és persze a császár új csizmájáról a Mátyás-napi vásárban – egy-egy kedves eszjárású történet vagy emberi életkép bontakozik ki valamennyiből, a magyar nyelv gazdagságát alaposan kihasználva.

Meséit hallgatva-olvasva ráeszmélhetünk, hogy a városi betonrengetegnél élhetőbb helyek is vannak, és néha érdemes odafigyelni a természet hétköznapijaira is. Ha másképp nem, hát Sándor bácsi izos beszédét és a Kaláka könnyed, a szövegekkel egybeforró dallamait hallgatva.

A verseket kedves, rövid dallam választja szét, s a megzenésített versek ezúttal kevesebb szabadságot engednek meg

maguknak. Alig ismételnék, nem sűrítene, minimálisan változtatják meg vagy osztják be a szöveget a dallam játékosága és hangulata szerint: szó szerint, szigorúan a verseskötet-definíciót betartva adják elő a műveket, de nem csorbítva sem saját stílusukat, sem a versekét.

Nem maradnak el az illusztrációk sem, csaknem mindenhol felbukkannak a versek szereplői: itt cégér formájában, ott egy medve-árny két inda közt: Vogronics Zsuzsanna illusztrációit már a Madáretető című Kaláka-verslemezen is megcsodálhattuk.

A versek nemcsak meséket idéznek, de ígérnek is: szinte együtt skandaljuk a költoével: „Erdőn jártam, / málnát szedtem, / amit szedtem, / mind megettem...”

Az egyik legszebb vers a Szarvasitató. Egyszerre altató és ébresztő, varázsének és mese; filozófiát és mindennapi pillanatot megragadó összeötövzés: „Ahol a szarvas inni jár, / moccanatlan a nyír s a nyár; / Még a fűszál is tiszteleg / mikor a szarvas inni megy; / megáll akkor a patak is, / egy pillanatra áll a víz: / s ő lépked, ringatja magát, / agancsa égő, ékes ág.”

A kötet legvégén mindkét oldalról láthatjuk ugyanazt a verset: Elszálltak..., mind elmondva, mind elénekelve meghallgatható – meglepő, mennyi új árnyalat bontakozik ki egyetlen versből.

Sajátos, külön világba lép az ember, mikor ezt a kötetet kinyitja, s a szerző és a Kaláka együttes előadásában meghallgatja: mert bármennyire emberközeliek a képek, helyzetek, a mi életünkben csak ritkán adatik meg egy-egy ilyen élmény, történet, a természet folytonos mozgásának, eseménydúságának megtapasztalása, úgy, amint azt Kányádi Sándor örökítette nekünk.

Stenszky Cili

Ahhoz, hogy a látványból gondolat legyen, igazi gondolkodás is kell, maga a látvány csak részleteket tud mutatni az igazságból. De az, hogy valaki lát valamit, azt szóvá kell tenni, át kell alakítani szavakká, hogy létezővé váljék, elfogadható gondolattá vagy vitatható gondolattá. Most az emberiség mindig lemarad önmagáról, mert annyira fölgyorsultak az események, hogy nem tudja fölfogni, ebben a gyorsaságban mire szavazzon, mit fogadjon el. Amikor lát valamit a televízióban, majdnem minden ember szentül megesküdné, hogy az az igaz. Amit látunk, az nem igaz. De amit látunk, ahhoz gondolat is kéne, hogy megszóvegezzük, mi is a látvány értelme. Nagyon gyakran érezzük azt, hogy futva nem lehet gondolkodni. Sétálva lehet. Most az egész világ fut, az egész világ gyorsan küldi a híreket, már nem érdekli, hogy holnap mi lesz belőle, mert azt a holnap hírt is közlik. Az a véleményem, hogy mindegyik műfaj, a rádió és a televízió műfaja egy elromlott korszak műfaja, mert ha valaki egy kicsikét is tájékozódik, tudja: a regények minden században kétszer-háromszor megváltoztak, például a stílusuk, a szerkezetük. Ugyanez vonatkozott a költészetre, de én nem látom ezt a televíziónál és a rádiónál. Nem látom. Csak a gyorsaságot, csak a gyors értesítést adják, de hogy egy folyamaton végigmenjenek, ritkán látom. Hogy végigmenjenek, hogy azt az emberiség megértse teljesen, egy életre megértse. Pedig meg lehetne oldani. Én nem mondom azt, hogy mindig ilyen műsorokat kell közvetíteni, de mindennap kellene két vagy három olyan műsornak lennie, amely logikusan, a kapcsolódásokat, a váratlan áttünéseket igyekszik megmutatni az embereknek, hogy csodálkozhassanak – mert az emberek erről már leszoktak. Márpedig a csodálkozás szerintem nem más, mint a részvételi szándék abban, hogy mi is történik velünk. És egyre mostohábbak az országok, a népek egyre inkább, mert elfogadják azt, ami történik, és nem kérdezik meg, miért történik. Jön egy másik nap és jön egy újabb kérdés. Ugyhogy a televízió és a rádió műsorán kellene változtatni. Legalábbis az egyharmadát vagy egyhatodát, hogy az emberek ne csak törmelékeket lássanak, hanem összefüggéseket is.

A szülőföld batyuja

– Zámoly a nyugat-dunántúli szülőföld, onnan indult irodalmi és politikai pályája. Hogyan tekint vissza a szülőfalura, milyen érzelmi, indulati tarisznyával indították útnak? És ehhez még csak egy dolgot szeretnék hozzátenni. Mondta, hogy nézem a dokumentumfilmet, amit születésnapján vetített a Duna TV – ott beszélt egy tükörről, ami megmaradt a házukban. Nekem az a tükör és az a történet, amit elmesélt, nagyon sokat tárt föl.

– Jó, nagyon szívesen elmondom, mert igaz volt. Sokan már nem élnek azok közül, akik szemtanúi, résztvevői voltak a második világháború magyarországi csatáinak és borzalmainak. Véletlenül én megmaradtam, ráadásul véletlenül a háború kellős közepébe kerültem 1944 decemberétől. Előtte is voltak már a mellettünk lévő repülőter miatt megtörtént jelenetek. Jöttek a német repülőket, és jöttek az amerikaiak. Az amerikai repülőket vadászgépek kísérték, és meglátták a német repülőket – a szomszéd faluban volt a repülőtér, oda siettek. Akkor bizony elkezdődött a véres bikaviadal a levegőben. Mi, gyerekek a kazal tetején voltunk, nem gondoltuk, hogy minket is le lehet lőni, mert azt láttuk, hogy egymásra lőnek, de hogy megtörténhetett volna velünk is, az valószínűtlennek tűnt. En az első repülő-lelövés 1944 júliusában láttam. Egy német gép elég alacsonyan szállt a falu felé, az angol vadászgépek észrevették, és mindenáron el akarták kergetni a falu fölül. Nehogy a falu házaira, a szerencsétlen falu házaira essen. Egy darabig türték az amerikaiak, aztán úgy szorították ki, hogy a falu utolsó házából körülbelül 50 méterre lőtték le. Természetesen mindenki, aki éppen otthon volt a faluban – mert aratás ideje volt –, mindenki rohant ki, mert irtózatos nagy reccsenéssel zuhant a földre. És hát jöttek a német katonák gumiruhákba öltözve, és láttam a leszakadt karokat, láttam a félig széthasított fejeket, nyakig éró gumicsizmákban azokat, akik a repülőgépből húzták ki a csonkokat, az emberi csonkokat. Ez volt az első rémületem. Na de utána annyira megszoktam, hogy majdnem minden nap háború, hogy már nem nagyon zavart és érdekelt úgy, mint először. Annyira tudomásul vettem a háborút, amennyire éppen kellett, mert elbújni se tudtam. Nekünk nem volt pincénk. Építettünk a kert végébe valami óvóhelyet, de hát az maga volt a neveltség. Azt hittük, hogy az első világháborús katonák – akik apáink voltak és rokonaink voltak – jól mesélték, milyen egy bunker, csak azt nem mesélték el, hogy nagyon megváltozott a világ az első világháború idejéhez képest. Egy darabig, amikor elfoglalták az oroszok Zámolyt – utána tizenhétszer elfoglalták és visszafoglalták –, ott voltunk. Amikor először elfoglalták, néhány napig maradhattunk ott csak, utána el kellett mennünk a szomszéd faluba, Pátkára, Pátkáról pedig Pákozdra. És ott kerítették be bennünket az oroszok, mert a budai várban rekedt csapatteket szeretették volna kiszabadítani a németek. És hát ez volt az utolsó vonal, ahol megpróbálták a németek megállítani az oroszokat. Mindennapos háború volt. Ez azt jelentette: én annyira megszoktam, hogy háború van és lövöldöznek, hogy hiába mentem volna be egy nyári konyhába, mert Pákozdon nem volt más lakásunk, csak egy nyári konyha, ott ugyanúgy érhetett volna bennünket

bármilyen halálos baleset. A házuk végében egy Sztálin-orgona volt, a kiskatonákat, akik a házukban laktak, én tanítottam biciklizni. Loptunk biciklit, ezek huszonhárom-huszonnégy éves gyerekek voltak, csak tíz évvel idősebbek nálam. Kint voltak a fronton, úgy, hogy 48 órát kint voltak, 24 órát pihentek, és akkor nem volt más dolguk, mint hogy megtanuljanak biciklizni. És én tanítottam őket, de három vagy négy méterre ott volt a Sztálin-orgona, lőtte az utat a másik falu fölött, vagy a Fehérvári utat, amit lehetett látni a tó fölött is. Rettenő sok élményem volt erről, még röstellem is, hogy nem írtam meg. Csak egy példát mondok, mert ezt se so mondta el senkinek – a háború abszurditásai közé tartozik.

Legyenek a legszabadabbak

Beszélgetés Csóóri Sándorral

En ezzel a két fiatal, huszonhárom éves katonával aránylag elég jó viszonyba kerültem; tudtunk valahogyan beszélni egymással. De csak úgy makogva. Mindenesetre jobban ragaszkodtak hozzám, mint a felnőttekhez. De ők is éheztek, mert a bekerített orosz hadsereg nem tudott élelmet kapni. És mi elmentünk ezzel a katonákkal a szülőhegyre. Ők nem tudták, hogy én nem pákozdi vagyok. Vállamra dobtak egy nagy zsákot, hogy szerezzünk valahol – ha másutt nem, a pincékben – élelmet, krumplit például. De amikor jöttek az oroszok, minden gazda furcsa módon arra gondolt, hogy ne rúgjanak be az orosz katonák, hogy ne csináljanak olyan örültségeket, mint amilyenekről hallottak. Kiengedték a hordókból a bort, az elöntötte a pincéket; és a pincékben elég sok burgonya volt, és a burgonya ettől a bortól teljesen elkezdett rohadni. Időnként úgy tudtunk benyúlni az alá, hogy egy-két krumplit felszedtünk, de ők is éheztek, mi is éhezünk. Egyik nap elhatározták, hogy fölme gyünk megint, hátamra dobták a zsákot. Megyünk el a református templom mellett, éppen akkor érkeznek be a frontról a kocsik, hozták a halottakat. Egymás hegyén-hátán voltak. Dobálják le őket a földre, sárga volt mindegyiknek a lába, mert a bakancsot már leszedték róluk, hogy kik voltak, azt nem tudom. És hát látom, hogy a két kiskatona nagyon megnézi ezeket a szerencsétlen halottakat. Megyünk, felérünk a pákozdi szülőhegyre, alighogy megjelenünk, óriási tűzzipor alá vették a hegyet a németek, mert valahonnan látták, hogy ottan mozgás van. Ott nem voltak beasott lövészárkok. A két orosz katona – miután eléggé átlátta a frontokat – otthagytott, én egyedül maradtam a szülőhegyen, és nem tudtam mást csinálni, egy pince lépcsője alá bújtam el. Lesz, ami lesz. Egyedül voltam a csataterén, tizennégy évesen. Két óra múlva hason csúszva mentem vissza a faluba. Anyám teljesen odavolt, nem tudta, hol vagyok – nagyon megőrültek nekem. Másnap újra mentek ki ezek a fiatal katonák a frontra, mert 24 óra pihenő után 48 órát kint voltak az első vonalban. Elmentek. Délután egy kocsi állt meg a házuk előtt; fekete köpeny volt a kocsiján, és mit ad Isten, a két fiatal katonát hozták haza, mind a kettő egymás mellett halt meg. De hogyan? A háború abszurditását élttem át, amikor ezt megtudtam. Annyi történt, hogy kimentek rendesen szolgálatba, az első vonalba, és egyszer

csak azt látják, hogy egy elhagyott, tanyaszerű házból előjön egy fekete lovas, fekete köpenyben és megy az első vonalak felé. Békejebbot hoz? Valami mást? Gondolkodtak arról a katonák is, de hát nem érdekelte nagyon őket, mert egy katona nem változtathatja meg a harcér eredményeit! Képtelenség, hogy egy katona visszazavarja őket Moszkváig! Ilyen nincs! Nem is volt bennük félelem, inkább csodálkozás és kíváncsiság. Az első vonal előtt körülbelül hatvan méterrel leszáll a katona a lóról, és elkezd gyalog indulni a lövészárkok felé, még mindig mindenki elképesztő csodálkozással nézi: nem fél? Békét akar? Át akar szökni? Akkor lelőnek onnét hátulról a hozzá tartozók. És amikor harminc méterre ért, elkezdett kézigranátókkal dobálózni, és az én két ismerősöm mindjárt meghalt, mind a kettő. Hazahozták őket, befektették a konyhába. Este megjött a hadnagy és elkezdte kiabálni a házba, hogy neki nő kell. Voltak mindenholnan érkezett nők, akiket befogadott a házigazda, és volt egy gyönyörű lány, akit – hátát vánkossal kitömve, arcát összekormozva – csúnya púpos nőnek álcázott, nehogy elvigyék az oroszok. És mi történt? Azt nem tehettem meg, hogy leleplezzék a házigazda lányát, mert befogadottak voltak. Volt két fehérvári nő, akik a hadsereggel érkeztek – a háznál lévő, több faluból érkező asszonyok kijelölték, ki legyen az maguk közül, aki bemegy. Megmosdatták, beküldték. Addigra elaludt a katona, reggel ordítózva kelt, és kirúgta a nőt. Néha-néha elgondolom: ez a fekete ruhás lovas német – akiről nem tudom megmondani, hogy az örület, az elszántság forrt-e föl benne – az abszurdítások közé tartozik. A halállal úgy játszott, ahogy biztosra megy valaki a veszteségre. Sok ilyen történetet tudok, de sajnos, még nem írtam meg az életrajzomat. Mert ez semmi ahhoz képest, amit az ember megélt.

– Továbblépnék az esszékre. *Esszé – A félig bevallott élet, a Készülőds és számadásra – egy generáció napi olvasmányai voltak a nyolcvanas években. Hogyan tekint vissza a nyolcvanas évek politikai-irodalmi harcaira? Melyek az évtized legfontosabb momentumai?*

– Egy ilyen beszélgetésben nagyon nehéz az elmúlt évtizedek történelmét összerezíteni.

– Csak pár dolgot.
– Igen. Az a pár dolog a rádió műfaja; hogy pár dolgot mondunk, és abból megjegyzünk valamit, a többit elfelejtjük.

– Ezt a beszélgetést olvasni fogják.
– Na nem így értem, hanem hogy elfelejtjük, minden elvontként él bennünk. Ha én Trianonról beszélek valahol, látom, hogy az emberek mindent tudnak, illetve tudják azt, hogy ez micsoda szörnyűség volt, de igazából semmit sem tudnak Trianonról. Az egy elvont fogalom? Trianon. Fájdalom, szégyen, igazságtalanság, de az például, hogy összehasonlíthatnánk, hogy Erdély mennyivel több, 10 000 négyzetkilométerrel több, mint a mostani csonka Magyarország... Csak maga Erdély. Ilyen a történelemben nem volt, hogy így csonkítsanak meg egy nemzetet, mint ahogyan Magyarországot. Ennek sok összefüggése van, most ebbe nem megyek bele. A nyolcvanas években elég sok fölzsabadult író jelentkezett, hogy a társadalommal foglalkozzék. Kétféle vélemény is volt, az egyik azt mondta, nem kell az irodalomnak a politikával foglalkoznia, mert amivel az írók foglalkoznának a politikában, azt a politikusok meg fogják oldani. Az ember az első pillanattól kezdve szomorúan nevetégt, hogy ez micsoda butaság. Ilyen nem volt Magyarországon sose, hogy lehet egy országban ilyen, amikor az első pillanattól kezdve hazugság lepi el az országot? Mert ugye az első hazugság abból állt, hogy a Szovjetunió felszabadította Magyarországot. Hát nem fölzsabadította: elfoglalta. De ez a szólám, hogy fölzsabadította, ez ragadt meg, és ebből éltek sokáig azok, akik az orosz támasztékot szerették, azért, hogy a magyar politikát teljesen kisajátítsák maguknak. Ugyhogy egy olyan világban, amiben mi élünk, igazából nem lehetett szellemi életet csinálni. Nem arról volt szó, hogy az írók gyávák voltak. Voltak sokan, akik föld alatt írtak és ott írott füzetek által jelen. Itt is megjelentették őket, Nyugaton is megjelentették. Elég sokan kimentek Nyugatra, s ott élő újságírókkal a magyar helyzetet próbálták világossá tenni. En ezzel a társasággal éltem 1959-től 1988–89-ig. Életem leggyümölcsözőbb korszaka volt. Mert ők nem tudták azt, amit én tudok, én nem tudtam azt, amit ők tudtak, de elhatároztuk: nagyon szabadon beszélünk egymással, s a belvárosi kávéházban Mészöly Miklóssal, Konráddal, Torna Józseffel, Orbán Ottóval, Für Lajossal... – sorolhatnám a neveket tovább – olyan párbeszéd alakult ki, hogy mindent megbeszélünk; zsidó kérdést, magyar kérdést, ezért soha nem haragudott meg senki, mert úgy éreztük, az értelmiségieknek ez a dolguk. Hogy minél mélyebben minél kényesebb ügyeket beszéljünk meg. Szóval ilyen barátaim voltak. Én nem szerettem azt a formát, hogy egyedül az legyen a legforradalmibb, hogy a föld alatt jelenjenek meg dolgok. Én azt vallottam: mióta itt van magyar nyelvű irodalom, azóta a föld felszínén jelent meg, és joga van ahhoz, hogy minden körülmények között megjelenjen. Ezért találtam ki a Hírelt folyóiratot és '79-ben Illyésnek elmondtam; az első nap azt mondta, nincs ennek a népek annyi pénze, hogy ilyenre költse az idejét. Mondom: Gyula bácsi, holnap odaállok a háza elé, jöjjön el velem, megnézzük, hogy az újságárudákban milyen pocék lapok jelennek meg a magyar nemzet pénzéből, és akkor majd

másképpen gondolkodik. Ahelyett, hogy elmentünk volna, leküldte vejét, Kodolányi Gyulát, és azt mondta, beszéljünk meg. Vele beszéltek meg, hogy kell egy folyóirat, amelyben csak az írók mondják meg, ki lesz a szerkesztő, kik legyenek a munkatársak. És kilenc évet kellett várunk: '88-ban jelent meg a Hírel. Szinte nevetséges volt, hogy a legjobb írók – az akkor élő legjobb írók – szívesen vártak volna egy ilyen lapot, de kilenc évig kellett várniuk. De meglett, csak hát ezek örökös veszteségek az időben is, meg a gondolkodásban is.

Népies, nemzeti, urbánus...

– Az 1991-ben a Püski Kiadónál megjelent Nappali hold generálta újabb korunk legerőteljesebb és legmesszebb ható népies-urbánus vitáját, osztotta meg a rendszerváltás környékén – látszólag – egységes irodalmi belvilágot. Az eset nem egyedi a magyar irodalomban, a vita időről időre újraéled. Hogyan látja az események után húsz évvel: helyes és időzerű volt a „békés átmenetnek” nevezett rendszerváltás kaotikus viszonyai közt generálni, feltámasztani a harcot?

– Hát ez akkora kérdés, hogy ez nem nagyon fér bele ebbe az interjúba. Annyit tudok mondani bizonyossággal, hogy ezeket a kérdéseket mi megvitattuk abban a belvárosi társaságban, amelyről Orbán Ottó gyönyörűen ír, Konrád Gyuri gyönyörűen ír, és magam is elég sokat írtam. Az urbánus és a népies ellentétet mi mindenképpen meg akartuk szüntetni. Nem azért, mert minden tisztázódott a kétféle nézet – ez a második világháború előtt is kérdés volt – népiek, nemzeti és urbánusok között. És azt hiszem, ez tévút volt. Eleve, ha nem került volna elő a háború után is, akkor ez nem jelentett volna semmit. Ezek hamis eszközök és hamis állítások. A népiek, ha megnézem Németh Lászlót, Illyés Gyulát – tényleg alaposabban megnézem, nem felszínesen – soha nem voltak urbánus-ellenesek. Ha Németh Lászlónál urbánusabb gondolkodót talál valaki, álljon ide, és kezdjen el vitatkozni velem. Egész biztosan nem jut semmire. Szerencsétlen Németh Lászlót most kell elolvasni, és meglátják: küszködött egy olyan kérdéssel, hogy Magyarország Trianon utáni helyzetét valamilyen módon elképzelte, és azt hogyan kellene megoldani. És ebben nem lehet másokra támaszkodni, mint azokra, akik – akár itteni vagy ide származott zsidók és németek – elfogadják azt, hogy fogadjuk be ezeket a népeket. Egyáltalán nem volt arról szó, hogy ki van velük. Ilyen nincs. Legfeljebb arról volt szó: az nem méltó, ha egy-egy réteg, akár urbánusok, akár liberálisok, sokkal többet beszél a magyarság jövőjéről, anélkül, hogy tudná, ismerné, mi a magyarság igazi gondolja. Ha valaki olvassa Németh Lászlót vagy Illyés Gyulát, az látja: nagyon következetesen a nép, a dolgozó nép legjobb szándékainak, gondolatainak az érző. Illyés egyszer azt mondta nekem, mikor látta, hogy el vagyok keseredve: „Mit lógatod az orrod, én rólam minden gyalázatot összeírtak; az, hogy kétkulacos vagyok, volt a legszelídebb jelző. Egyetlenegy dolgot nem írtak meg, hogy én loptam el a kicsi ezüstkanalat”.

– Hogyan látja a költő, Csoóri Sándor, a költészet körüli aggodalmakat? Lehetséges, hogy az urbanizáció egyenruhája, egyenszabályai, egyenértékei lesöprik a lírát az irodalmi műfajok térképéről? Lehetségesnek tartja, hogy az azonnali profita törekvő mentalitások, a felgyorsult világ sebessége megszünteti a líra hosszú távú értékeit? A világra, de inkább Európára vonatkozik a kérdés: soha többé nem jut elég ideje és türelme a vers üzenetének dekódolásához? A líra az eddigieknél is jobban a periférián találja magát?

– Hát látom, nagyon gondosan fölterképezték azt, hogy mivel érdemes sarokba szorítani egy interjúalanyt. (Mosolyog.)

– Nem sarokba szorításnak szántuk.

– (Nevet) Na jó, de mégis ez azt jelenti. Hogy válaszoljon az ember erre, amikor ezek a hangok megszülettek már harminc-negyven éve Amerikában? Az egyik amerikai költő éppen azt írja – nagyon szépen –, hogy „a költészet: bozótban eltűnő fácán”. Ez gyönyörű, elégikus, és azt jelzi, hogy a költészet elmúlik. Most én tudom, hogy a költészen belül a hőseposzok elmúltak. Ez természetes. De valójában átalakultak. Azt, hogy az emberek belső világukról lemondjanak, sehogy sem tudom elképzelni, mert ha kiüresedik is az ember, lesz valaki, aki azt mondja: hát ezt nem. Az egész emberiség történelme – botrányaival együtt – azt jelzi, hogy az ember meg akarja ismerni magát, a világot, olyan dolgokat, amelyekre nem is gondol kezdetben. Meg akarja ismerni az anyagot, az anyag titkait, mindent. És ha lelkében meg akarja ismerni az élet legfurcsább dolgait, filozófiától a vallásokig és a költészetig kell keresni. Mert ott vannak rá végül is fedezetek. Mindenféle elgondolás fölroppt már eddig, hatott is, nem mondom, hogy nem hatott. De minél inkább közel megyünk ahhoz a végzethez, hogy itten ilyen dolgok történhetnek, annál inkább érzem, hogy a modern művészet újabb és újabb formáit találjuk meg – akkor nem vész ki ez a gondolat, hogy

kivész a költészet. Ez egy fáradtságnak és egy nagyon száraz realizmusnak a következménye. A gyerek az első pillanatokban olyanokat talál ki, amelyeknek semmi köze a valósághoz, a mesékben ezeket szereti. Így ismeri meg a világot. Tudja, felnőtt korában tudja: a hétfejú sárkány nem létezett, mégis örül, mert gyermekkorában látja, hogy a hétfejú sárkányt legyőzi, megöli. Az emberből mindez nem vész el. Lehetséges, hogy elég nehéz, sok türelmetlenséggel együtt járó korszak lesz a mi korszakunk, de én ebben nem hiszek.

– A rendszerváltás óta eltelt 20 év inkább aggodalomra, mint reményre ad okot. A kisember napi problémáival szembesül, ritkán lát egy hétnél, egy hónapnál messzebb. Beszörül napi rutinjai közé. Hogyan ítéli meg a közember aggodalmait a 80 éves költő, író, közíró, politikus? Miben bízhat a vidék minden szinten lerabolt embere, miben az éhbéért hajszolt városi munkás, a megélhetés bizonytalanságában megrekedt értelmiség?

– Húha, ez önmagában megint egy önálló műsor lett volna, mert olyan nehéz. Az előbb elmondtam, említettem – nem fejtettem ki –, hogy a mi társadalmunkat '45 után az ideológia leteperete, beletaposta a földbe, és olyan dolgokat próbált elhitetni... – nagyon sok emberrel el is hitették. Én diákkoromban elhittem, hogy Rákosiék és a kommunisták után egy erőteljes világ fog teremtődni. Mert én a háborúból is jöttem, nem csak a föld alatti bunkerekből, a háborúból magából.

És azt láttam, akadnak olyanok, akik a Dunából próbálják kiszedni a fölrobbantott hidak roncsait. És nekem azért volt ez rokonszenves, mert a mi házunk teljes roncs volt. Én azokkal együtt dolgoztam, akik azt mondták, hogy ki kell a Dunából szedni a roncsokat, új hidakat kell építeni, én arra gondoltam: új házát kell építeni, és vettem a téglát apámmal. A bunkereket jártam gerendáért, deszkáért, más egyébért, nővérem pedig elment apám első világháborús katona barátjához, hogy legalább két malacot szerezzen, mert semmink sem volt. Több hónapig dolgoztam, és 147 kilométerre el kellett mennie gyalog, kétkerekű kordéllyal, mert akkor nem lehetett két malacot hozni a vonaton – máshogyan se lehetett –, és oda-vissza elég szép távolság volt. De az volt bennünk, hogy nem, nem, nem. Nem, nem adjuk föl. Említette a tükröt! Nekem voltak egészen különös élményeim. Ezt a kettőt mondom el csak, ami ide tartozik. 1930. február 3-án születtem. Akkora hó volt Zámolyon, hogy a bábaasszony nem tudott bejönni a kapun; a kapu fölött jött be. Amikor nagyobb lettem, azt értettem meg ebből a furcsa kis mitológiából, hogy végeredményben neki is köszönhetem, hogy élek, mert úgy, amíg megvárja, hogy elhánnyák azt a rettenetes havat – 1929-ben és '30-ban nagyon nagy havazás volt – lehet, hogy addigra én már megfulladok. És boldogan és titokban – soha senkinek nem mondtam, csak most, nyolcvan éves koromban – engem annyira befolyásolt ez a bábaasszony, ha már ő bejött a kapu tetején, akkor nekem kutya kötelességem a kapu tetején járni. Tehát olyan helyekre bejárni, ahova nem úgy szoktak a kapu tetején bemenni, és a politika is ilyen volt. Én a politikát is így éreztem.

Politika, élet, irodalom

– Utolsó kérdésként valami másról. Mivel a szerkesztőtársaim által összeállított kérdések nagy része főleg a múlttal foglalkozott, én mielőtt eljöttem volna, körkérdezővel fordultam fiatal költőkhöz és írókhoz: mit is kérdeznének a nyolcvan éves Csoóri Sándortól? Kérdéseik nagy része arra vonatkozott, hogy tudni szeretnék: ön hogyan látja most, 2010-ben, a fiatal költők, írók, olvasók helyzetét? Azokét, akiknek még jelent valamit az irodalom. Egyáltalán érdemes-e politikát és irodalmat összevegyíteniük?

– Aki akarja, annak érdemes, aki nem akarja, nem érdemes. A költészetnek nagyon sok formája van.

– Mit tanácsolna nekik?

– Én azt tanácsolom, hogy minél többet tanuljanak, és minél több igazsággal birkózzanak meg. Nemcsak a politikában van birkózni való, hanem az életben is. De ha valaki a létben igazában küszködik, az előbb-utóbb észreveszi, hogy nem hagyhatja ki a politikát. Hiszen 99%-a az életünknek politika. Épp a költők hagyják ki? Hát az neveléséges lenne. Úgyhogy én arra kérem a fiatal pályatársaimat: legyenek a legszabadabbak. Ha őket érdekli a politika, akkor ott is a legfontosabbat próbálják megkeresni. Ha nem érdekli őket, hagyják a politikát, biztos, hogy lesz valaki, aki ezt megcsinálja; vagy prózában, vagy versben, de a költészethez szabadság kell, és lesznek olyan nehéz pillanatai az emberiségnek, ahol az igazságot csak a szellemből, a filozófiából, a költészetből, a művészetből tudják lecsapolni. Egy kis népek meg kétszeresen ez a dolga. Kis népet csak a műveltség tud rokonszenvesé tenni más népek előtt. Azzal lehet győzni. Mi gazdasági életünkkel nem tudunk. Elég, ha magunkat meg tudjuk menteni, de nem tudunk nagy dolgokat cselekedni, csak szellemi életünkben.

SIMÁNDI ÁGNES versei

Talán

talán ezt akartam
a mínusz húsz fokot
az állandó
nyirkosság érzetét

a Nagy-tavak
visszafojtott igazát

amit hazudni sem
lehet a távolság
hatalmát
a kilopott
pillantásokat
magammal
hurcolni mint
egy zsákot
a kanyarulatoknál
biccenő
súllyal

talán éppen ezt

[megjegyzés]

hajlongsz pojácaként
begyűjtöd a virágokat
mindet gyökerestül

ehhez üresség kell
és cukormáz növesztése

az én hőseim fájdalomból
élnék zárt világuk porrá
úgy török mint cserépedény

azon a hajnalon

[késői szonáta]

ahogy a húgod mondta
látalak én is hosszú barna
hajad hogy' csapod hátra
hegedülés közben a dallam

ritmusára karcsú tested
hogyan remeg a hangszerrel
páros ütemben összesimulva –

egy este az ablakból néztem
az úrváros koppanását: csápjait
alant növesztve épülő
tenyészetet – s ahogy a húgod

mondta látalak talán már
nem is téged csak egy álmot
ki lehettél volna

[türkiz és narancs]

egy kép az életemből ami éppen
most vagyok: fájó szemek de mosolyra
húzódó száj ha hangod bársonyával
vállon terít – reménytelen órák szürke
kockakövérről is rálátni néha a hajnal
tüzére s ha régen is volt a szél a pernyét
visszahozza tükröm tőlem se kérdez
rögzít néma szavakkal mi vagyok s ki
voltam ezen nem segít: alakít csöndes
hullámveréssel nevek esnek ki s napok
jönnek hozzák az ismeretlen jövőt
újabb nevekkkel vágyakkal néha tajtékos
üzenettel de a tágulás és visszatartás
üteme egy pillanatra sem enged
amíg itt és most – ahogy valaha
tanították bele nem merülsz a jelen
kínálta létbe – ez a kép csak egy szelet
türkiz és narancs meghatározatlan
pólusa közt feszül egyre tehetetlen
csüggéssel miközben pontosan tudom
az összes koreográfiát: s akarom is ami van

● **ANÓKLAPJANOVELLA-ÉS AZIRODALMIJELEN ONLINE PÁLYAZATA.** A Nők Lapja különdíjványa, a Nők Lapja Novella pályázatot hirdet a felsőoktatásban tanulók részére, saját mű alkotására, novella, vers és esszé (vagy kritika) kategóriában „Zene? Az enyém?” munkacímrel. A művek témájának valamiképp a zenéhez kell kapcsolódnia, a mű saját címe a fentitől természetesen eltérhet. Valamennyi kategóriában az első három legjobb pályaművet 2010-ben közlik a Nők Lapja Novella hasábjain. A terjedelem maximum 15 ezer karakter (szóközökkel) lehet. A közölt 3 pályaműért egyenként 40 000 Ft a honorárium (a később, esetleg nem e kiadványban közöltekért is), a második és harmadik helyezettek nevét, esetleg írásaikból részleteket a Novella vagy a Nők Lapja számaiban közölnék. Az első három helyezésen túli 25 legjobb pályamű az Irodalmi Jelen (<http://www.irodalmijelen.hu>) honlapján is megjelenik. A művek elbírálását a Nők Lapja és az Irodalmi Jelen Online munkatársaiból álló zsűri végzi majd, melynek munkáját Grecsó Krisztián író, az Élet és Irodalom munkatársa vezeti.

A pályaműveket a noklapjapalyazat@sanomabp.hu e-mail címre várjuk. **Beküldési határidő: 2010. április 2.** A pályázat nem jelíges, kérjük a pályázókat, hogy a levélben tüntessék fel nevüket, telefonszámukat, e-mail címüket, valamint hogy melyik egyetem/főiskola hallgatói, melyik szakon és évfolyamon.

● **KÖTELEZŐEN VÁLASZTHATÓ: MŰVESZETISZABADEGYETEM.** Modernművészet-imádók, érettségizők, felvételizők, egyetemisták, figyelem! Tavasszal kihagyhatatlan művészettörténeti előadássorozat indul a Ludwig Múzeumban. Ami a tananyagból kimaradt: művészet az avantgárdtól napjainkig. A program előadó a Ludwig Múzeum művészettörténészei, valamint meghívott fiatal szakemberek, akik interaktív tárlatvezetésekkel és gazdagon illusztrált előadásokkal várják a közönséget márciustól májusig minden kedden 16 órától az első emeleti előadóteremben.

● **DIGITALIZÁLTÁK RADNÓTI MIKLÓS KÉZIRATOS HAGYATÉKÁT.** A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTAK) digitalizálta Radnóti Miklós teljes kézírásos hagyatékát, amelyet a költő özvegye, Gyarmati Fanni 2008-ban ajándékozott az intézménynek. A könyvtár a költő születésének századik évfordulóján, 2009. május 5-e és június 5-e között „Ő, költő, tisztán élj te most” címen kamarakiállítás rendezett a hagyatékából, és a nagy érdeklődésre való tekintettel úgy döntött, annak anyagát bővített formában a világhálón teszi látogathatóvá. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával elkészített, Radnóti Miklós életét és munkásságát bemutató digitális gyűjtemény elérhető a könyvtár honlapján (www.mtak.hu).

● **SZOBROT ÁLLÍTANA SÜTŐ ANDRÁS ÍRÓNAK SOPRON BELVÁROSÁBAN** két helyi civilszervezet; az avatást a jövő év első felére tervezik. Szarka László, az emlékhely gondolatát felvető – és azt az Erdélyi Kör helyi szervezetével előkészítő – Kálvin Kör egyik vezetője elmondta: az író 2002-ben Sopronban ünnepelte 75. születésnapját, és akkor vált szorossá a kapcsolat vele.

● **KERESIK A LEGSZEBB „PÉCSI VERSET”.** A legszebb „pécsi verset” keresik a baranyai megyeszékhelyen, a költe-

ményekre március végéig szavazhatnak a város lakói. Kóhalmi Andrea, a Művészetek és Irodalom Háza igazgatója elmondta, hogy Sóllyom Katalin Jászai-díjas színművész ötletét a Jelenkor Alapítvány és a Művészetek Háza karolta fel. A pécsi Európa Kulturális Fővárosa (EKF) programsorozat részét képező kezdeményezés célja, hogy a legszebb, legnépszerűbb Pécs-et említő, arról szóló, vagy ahhoz kapcsolódó alkotásokat irodalmárokat és az itt élők bevonásával válasszák ki.

● **HERTA MÜLLER ÉS GÜNTER GRASS A LIPCSEI KÖNYVVÁSÁRON.** Két irodalmi Nobel-díjas német író, Herta Müller és Günter Grass a fő vendég az idei lipcsei nemzetközi könyvvásáron. Az esemény fő elismerését a Berlinben élő magyar író, Dalos György kapja. A szervezők közleménye szerint Európa és a világ egyik legtekintélyesebb nemzetközi könyves seregszemléjére csaknem 40 ország – köztük Magyarország – több mint 2000 kiadóját várják március 18. és 21. között.

● **A LEGNÉPSZERŰBB AGATHA CHRISTIE-REGÉNY.** A Tíz kicsi néger a legnépszerűbb Agatha Christie-regény Magyarországon, ez derült ki az Európa Könyvkiadó közönségzavazásából, amelyet az író 120. születésnapja alkalmából hirdettek meg. A február 20-án zárult szavazáson a regények között a második helyen Az Ackroyd-gyilkosság, a harmadikon pedig a Gyilkosság az Orient expresszen végzett, míg a legkedveltebb novella a Csokoládésdoboz lett – mondta Katona Ágnes műfordító, az 54 kötetes életmű-sorozat szerkesztője.

● **ÉLETRAJZI KÖNYV JELENIK MEG BARACK OBAMÁRÓL.** Pulitzer-díjas író tollából életrajzi interjúkötet jelenik meg áprilisban Barack Obama amerikai elnökről. A The Bridge: The Life and Rise of Barack Obama (A híd: Barack Obama élete és felemelkedése) című kötetet David Remnick, a New Yorker magazin szerkesztője jegyzi és az Alfred A. Knopf Kiadó gondozza.

● **NÉMET IRODALMI DÍJAT KAP FORDÍTÁSÁÉRT ZSUSZANNA GAHSE.** Zsuzsanna Gahse magyar származású, Svájcban élő író-nőműfordító kapja a Német Nyelvi és Költészeti Akadémia Johann Heinrich Voss német műfordítóról elnevezett díját. Az akadémia keddi közlése szerint Gahse magyar irodalmi művek német nyelvre való fordításaiért érdemelte ki az elismerést. A közlemény az írónt a magyar nyelv egyik legfontosabb irodalmi fordítójának nevezte. A díjjal tizenötezer euró (több mint négymillió forint) is jár.

● **SALMAN RUSHDIE KÖNYVET ÍR TÍZÉVES REJTŐZÖKÖDÉSÉRŐL.** Salman Rushdie könyvet ír élete halálós fenyegetettségben eltöltött évtizedéről. Az író erről az atlantai Emory Egyetemen beszélt, ahol a héten kiállítás nyílik kézirataiból, leveleiből és fotóiból. „Ez az én történetem és egyszer el kell mesélnem. Ez az idő, úgy vélem, hamarosan elérkezik” – árulta el az egyetemen tanító 62 éves író.

● **EGYMILLIÓ DOLLÁR EGY SUPERMAN-KÉPREGÉNYÉRT.** Egymillió dolláros rekordáron kelt el internetes árverésen a Supermant ábrázoló első képregény egy ritka példánya, amelyből már csak 100 van a világon. Az 1938-ban kiadott Action Comics No. 1. címlapján a legendás képregényhős, az igazságot és az emberiséget védő Superman a magasba emel egy autót.

(Forrás: ujkonyvpiac.hu, MTI)

Szarka Fedor Guido albuma

„Amitől Szarka Fedor Guido alkotói pályája nagyon tiszteletreméltó az az a cél, hogy nem a kortárs művészeti szcénát állítja versenytársának, hanem az évek óta saját keze alatt fejlődő képi világát gazdagítja önállóan kifejtett művészi módszerei szerint.”

(Bozsaky Dávid, művészettörténész)

Az album a Bábolna Tetra Kft. és a Pátria Nyomda támogatásával, az Aranymadár Alapítvány segítségével jelent meg az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban.

Brauch Magda

A vers megközelítése

E kötetet azok forgassák, akik nemcsak a jó verset szeretik, hanem arra is kíváncsiak, mitől lesz szép és hatásos egy költemény, milyen stilisztikai eszközöket vet be a költő olvasójának megragadására. Hatvan verset eleméz-értelmez a szerző, a stilisztikai tudományok doktora a magyar költészetből Janus Pannoniustól napjainkig terjedően – távolról sem akadémikus, nehézkes, tudományos kifejezésekkel terhes szövegekben, így a verselméletben kevésbé járatos felnőtt, de az általános vagy középiskolás diák számára is megbízható támpontokat, fogódzkodót nyújt egy-egy alkotás megközelítéséhez, értelmezéséhez, talán arra is rádöbbenve olvasóját: a költészet nélkül szegényebb lenne a világ.

Ferencz Zsuzsanna: Eszke könyve

Bájós, vérbő humorú történet gyerekeknek – ez az Eszke könyve. Egy kislány Sziszi cicával indul kalandos útra, s a társával közösen megalapított birodalmat Eszke királynő gyermek módra, ám bölcsen igyekezik kormányozni, hogy alattvalói – Kékfestő Vanília nagytata, a tudós Trottyos Sámuel, a rövid lábú tacskó, Csurmuly Csuti, Panni, a selypítő piros plasztik póniló, Barbus, a kényeskedő Barbie baba, a főkém Szitakötő Jóska és a többiek – jól érezzék magukat hazájukban. Kalandos és viszontagságos útjukon szembekerülnek az emberi önzéssel, butasággal, Réz Bagollyal, a rekkencsekkel és gubbancsokkal, míg végre találkoznak a szívárvány tündérével, és újra színessé változtatják a világot.

Lapszámunk szerzői

Boldog Zoltán – 1984-ben született Medgyesegyházán, tanár, kritikus.

Böszörményi Zoltán – 1951-ben született Aradon, költő, író. Legutóbbi kötete: *Az éj puha teste* (2009).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *A száműzetés kertje* (2009).

Jenei András – 1945-ben született Szerencsen, az Irodalmi Rádió legjobb szerzője 2008-ban.

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Papírt és kardot írtam* (2009).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Liliom öt asszonya* (2008).

Simándi Ágnes – 1954-ben született Budapesten, teológus, ikonfestő. Legutóbbi kötete: *Üvegsáncok* (2009).

Stenszky Cili – 1986-ban született, a Szegedi Tudományegyetem magyar-néprajz szakának hallgatója.

Szöcs Géza – 1953-ban született Marosvásárhelyen, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *Amikor fordul az ezred* (2009).

Weiner Sennyey Tibor – 1981-ben született Egerben, költő, alkimista. Legutóbbi kötete: *A tengersiz feletti magasság meghatározása* (2008).